

**ННУОДВІ
ТЕХНОЛОГІЇ
НАВЧАННЯ**

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ
ЗБІРНИК**

Спеціальний випуск

Київ 2006

РОЗВИВАЛЬНА ТРАЕКТОРІЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТА В УМОВАХ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОГО НАВЧАННЯ

Нікітіна І.В., канд. психол. наук, доц.

Національний університет харчових технологій

Впровадження модульно-рейтингової системи у вищих навчальних закладах України має як безперечні плюси (підвищення мобільності студентів і викладачів; систематизація праці викладачів і студентів протягом семестру; зміна позиції студента: перетворення його з об'єкта у суб'єкт навчання; підвищення особистої відповідальності за якість освіти) так і мінуси (відсутність очікуваних ефектів розвивального навчання для багатьох студентів із творчими здібностями [3]).

Метою цієї статті є дослідження реальної перспективи розвитку творчого потенціалу студента в умовах модернізації системи вищої освіти.

Останнім часом з'явилось багато публікацій, присвячених проблемам і перспективам розвитку вищої технічної освіти в контексті Болонського процесу. [1; 2]. Автори підкреслюють, що одним з протиріч сучасної освіти є протиріччя між універсальним і індивідуальним. Сьогодні в умовах глобалізації культури, що набуває загального характеру, існує небезпека забуття унікального характеру кожної особистості, її призначення вибирати свою долю і здійснювати можливості, які є у неї [1; 153].

З іншого боку людство перебуває у стані переходу від індустріального до інформаційного суспільства та його наступної фази — суспільства, побудованого на знаннях. Це суспільство людей — творців, озброєних технологіями. Сучасні студенти, вочевидь, повинні входити у творчу еліту суспільства знань. Саме це визначає мету моделі освіти, яку ми готуємось будувати. Користуватись благами суспільства знань зможуть лише люди, які мають відповідну освіту й здатні її постійно оновлювати.

Отже, принципово важливо для стратегії підвищення інтелектуального потенціалу нації є ідея випереджальної освіти. Її суть полягає у тому, щоб своєчасно підготувати молодих людей до майбутнього. Для цього необхідно розвивати у сучасних студентів такі якості: системне наукове мислення; екологічну культуру; інформаційну культуру; творчу активність; толерантність; високу моральність [1; 155].

При цьому головну увагу, на наш погляд, необхідно звернути на розвиток творчого потенціалу сучасних студентів, їхніх здібностей до самостійних дій в умовах невизначеності, на розвиток можливостей постійного придбання нових знань (відомо, що сьогодні знання застарівають протягом 2 — 5 років). Таким чином, доцільно в сучасних вищих навчальних технічних закладах з модульно-рейтинговою системою організації навчання реалізувати перехід від концепції підтримуючої освіти (яка орієнтується на вимоги сьогоdnішнього дня) до концепції випереджальної освіти, яка центрується навколо розвитку творчого потенціалу студентів).

За дослідженнями фахівців психологів (зокрема, Б.М. Теплова) дієвим механізмом цього процесу є механізм сумісного продукування викладачем зі студентами ефективних, творчих, неординарних способів пізнавальної й креативної діяльності за межами заданих видів роботи. Психологи: [7; 238] вказують, що оволодіння різноманітними способами пізнавальної та творчої діяльності є основним шляхом розвитку відповідних здібностей. Саме у способах пізнавальної діяльності активуються пам'ять, увага, мислення, уява студента, відображується особистісне значення для студента навчального матеріалу, ставлення до засвоєння, виявляється характер самоорганізації, самоконтролю та самореалізації студента як суб'єкта. У цьому ракурсі спосіб пізнавальної діяльності є панівною складовою розвитку інтелектуальних здібностей. Тобто, спеціальна робота викладачів, психологів з вивчення студентами та подальшого розвитку раціональних, неординарних, ефективних способів творчої діяльності, самоконтролю, самооцінювання та вчасної корекції помилок запускає особистісні механізми саморозвитку студента.

Важливо, щоб у творчій групі студентів під керівництвом викладача відбувався обмін набутими способами інтелектуальної діяльності, тобто формувалася банк "наукової організації праці студента". Це важлива компонента суб'єктного досвіду студента, її динамічний розвиток, як відомо, інтенсивно сприяє розвитку особистості в цілому.

Тут потрібно зауважити, що викладач у цьому процесі допомагає студентові співвідносити його суб'єктивний досвід з науковим змістом професійних знань. Психологічна підтримка педагога полягатиме у тому, щоб активізувати продуктивні пізнавальні процеси: логічну пам'ять, самостійність мислення, творчу уяву тощо; підсилити особистісний смисл набутих знань для студента, враховуючи типові вікові та психологічні особливості студентів різних курсів; зберігати та розвивати позитивну "Я-концепцію" студента; включати у зміст завдань опис раціональних способів їх виконання, спонукати до самостійних пошуків індивідуальних способів отримання результату з гарантією обов'язкового підвищення рейтингової оцінки. Це лише деякі складові психологічної підтримки студентів. Співпраця викладача і студентів із способами інтелектуальної творчої діяльності повинна бути в основі особистісно-орієнтованого модульного навчання. Це сприяє розвитку його творчих здібностей.

Отже, спосіб пізнавальної діяльності студента — це не тільки одиниця знання, а, в першу чергу, особистісне утворення, у якому інтегрувались мотиваційно-потребні, емоційно-ціннісні і операційні компоненти. Продукування індивідуальних способів діяльності — як пізнавальної, так і наукової — наповнює навчання особистісним значенням, розширює поле індивідуальних цінностей, формує позитивне ставлення студента до себе, до інших, до суб'єктивної діяльності, яке стабільно фіксується в його досвіді. Досвід впровадження рейтингової системи оцінювання під час викладання психолого-педагогічних дисциплін в університеті визначив свої можливості розвитку творчого потенціалу молоді. Вона повинна не стільки контролювати навчальну діяльність студентів, скільки керувати розвитком їхньої пізнавальної діяльності. Зрозуміло, що врахування викладачем психологічних закономірностей є необхідною умовою реалізації її розвивальної мети. Важливо врахувати необхідність диференційованого підходу до визначення рейтингової оцінки студентів з різним розвитком інтелекту. Студенти з креативними здібностями повинні отримувати найвищі бали за творчі завдання модуля, при цьому буде з'являтися "додаткова вартість" людського капіталу, якщо сума балів за виконання творчих завдань буде перевищувати сумарну оцінку за обов'язкові завдання модуля. Це створюватиме внутрішню мотивацію самореалізації обдарованого студента, в очах одногрупників стверджуватиме цінність його інтелектуальної праці.

Бажанам є вільний вибір завдань залежно від індивідуальних можливостей. Це підвищує відповідальність студента за результати навчальної діяльності, допомагає структурувати власні зусилля в роботі, спонукає до розвитку самоорганізації і самоконтролю. При цьому процес навчання набуває особистісного значення та зміщує акценти на співпрацю, співтворчість викладача зі студентами. Це дозволить процес навчання трансформувати у роботу науково-дослідної навчальної лабораторії, у якій як викладач, так і студент можуть реалізувати власну суб'єктну активність. Творча особистість для самореалізації потребує творчого середовища. Врахування психологічних особливостей студентів різних курсів вимагають різного підходу до формування критеріїв рейтингової оцінки [7; 294—300].

Аналіз засобів рейтингового контролю виявив, що найбільш поширеними є тестові методики. Більшість викладачів бачить їх очевидні дидактичні переваги: суттєве підвищення об'єктивності оцінювання знань, охоплення більшого обсягу навчального матеріалу, мінімізація витрат часу на опитування, ефективний шлях оновлення змісту навчання, оптимального структурування матеріалу для викладання.

Тестування, яке не враховує психологічні особливості студентів, не дозволяє слідкувати за ходом думки тестованих, звужує процес мислення, не сприяє розвитку творчих здібностей. Такі тести мають низький виховний ефект. Відомо, що характер тестових методик є різний: репродуктивний (відтворювальний, виконавський), реконструктивний (евристичний, з застосуванням відомих знань до нових ситуацій), творчий (продуктивний, креативний). З точки зору розвивальної мети тестові методики, підготовлені репродуктивно, блокують розвиток творчих здібностей, продуктивного мислення студентів. Вони спрямовані більш на перевірку пам'яті та її обсягу, однак рідко на здатність мислити самостійно.

Нестандартні творчі завдання повинні формувати такі вміння студента: застосування відомих знань, умінь в умовах нової ситуації; знаходження нетрадиційного рішення у стандартній ситуації; знаходження неординарних рішень у нестандартних ситуаціях на основі відомих знань, ідей, прийомів.

Зрозуміло, що викладач сучасного технічного університету повинен бути керівником творчої пізнавальної діяльності студентів. Однак, на практиці значна частина викладачів університету буде системою взаємодії зі студентами за системою традиційного навчання, надміру радикально вирішує проблеми, які мають психологічне підґрунтя (адаптація першокурсників навчання, професійна ідентифікація, налагодження міжособистісних стосунків, контактів зі студентами, мотивування студентів, долаання різноманітних педагогічних негараздів тощо). Корені цієї проблеми, на нашу думку, полягають у тому, що більшість викладачів фахових дисциплін не мають професійної педагогічної та психологічної освіти, свою діяльність засновують на старих стереотипах, або інтуїтивно, за механізмом «здорового глузду» вирішують актуальні питання, що дає тимчасовий поверховий результат. А це означає, що психолого-педагогічна складова діяльності викладача та підготовка викладачів, за новою креативною моделлю, замість репродуктивної, стає центральною проблемою освітньої політики [2; 16].

Отже, одним з механізмів побудови розвивальної траєкторії творчих здібностей студентів технічного університету в умовах модульно-рейтингового навчання є механізм спільного продукування способів інтелектуальної діяльності, нестандартного вирішення неординарних ситуацій; розвиток системного наукового мислення і творчої активності випускника технічного університету та формування банку його «наукової організації праці».

Трансформується роль і система підготовки викладача сучасного технічного університету. Його перспективний потенціал повинен створюватись на основі поєднання новітніх загальнонаукових, професійних і гуманітарних знань (особливо психолого-педагогічних) для виконання функції керівника науково-пізнавальної діяльності студентів і створення розвивального середовища з мотивацією розвитку й самореалізації впродовж життя у світовому масштабі.

Побудова у сучасному технічному університеті зони «перспективного розвитку творчого потенціалу кожного студента» в умовах модульно-рейтингового навчання вимагає підвищення психолого-педагогічної компетентності викладачів і випускників університету. Для цього необхідно розвивати систему психологічної служби та післядипломної освіти для можливості отримання другої педагогічної і психологічної освіти. Це — потреба перспективного майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес та вища освіта в Україні, Збірник методичних матеріалів та рекомендацій для молодих викладачів з організації та планування навчально-методичної роботи. — Харків: — Вид-во ХЕПУ, 2006. — 836 с.
2. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти — К.: «Політехніка», 2003. — С. 200.
3. Яровий В.Л., Лагода В.А. Удосконалення програм навчальних дисциплін — важливий чинник реалізації кредитно-модульної системи навчання // Матеріали VII Міжнародної науково-методичної конференції «Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу» — К.: «Політехніка», 2005. — С. 129 — 130.
4. Нікітіна І.В. Студент як суб'єкт самовизначення // Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка. — Т. V, ч. 1 — К., 2003. — С. 166 — 174.
5. Нікітіна І.В. Психологічні умови розвитку конкурентоспроможності випускника технічного університету // Матеріали VII Міжнародної науково-методичної конференції «Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу» — К.: «Політехніка», 2005. — С. 243 — 244.
6. Нікітіна І.В. Формування позитивного самоставлення особистості студента як вимір якісної підготовки сучасного фахівця // Вісник НТТУ «КПІ» Філософія. Психологія. Педагогіка. №2, 2003 — К.: «Політехніка», 2003. — С. 64 — 69.
7. Теплов Б.М. Психологія. Підручник для студентів Вищих навчальних закладів. — М.: «Прогрес», 2005. — 346 с.